

- 1 -
ACC. NR. 3064

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör Livet och arbetet vid en småländsk bond-
gård.

Det jag har att berätta om livet och arbetet vid en bondgård från mitten av 1800-talet är dels sådant, som ännu levde kvar i min egen barndom, dels sådant, som jag hört far och farfar berätta om, men som nu har försvunnit eller i varje fall håller på att försvinna. Gå vi tillbaka till 1840- och 50-talet får vi komma ihåg, att folket på en bondgård i allt sitt görande och latande var vida mer bundet av tradition och hävd än vad nu är fallet. Som far och farfar gjort, så gjorde också sonen. Dessutom få vi tänka på att nästan allt som behövdes till livets uppehälle och nödtorft tillverkades och framställdes på gården. När jag nu ska berätta om arbetet vid en gård året runt och tala

Inledning

*Ulla
Sjöström*

- 2 -

3064

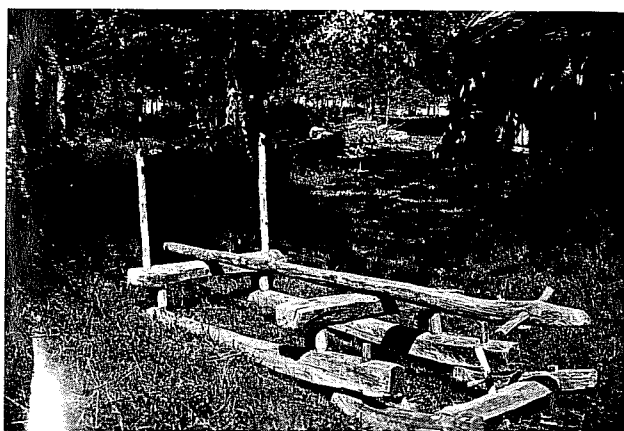
o. l.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

seder och bruk som man hade, är det i första hand vår egen gård som får tjäna som mönster. Den har vår släkt haft i många släktled.

Det är på förvintern. Man har nyss firat jul, och så börjar vardagen med sina många bestyr. Först och främst är det en hel del körslor som måste uträttas, medan det ännu är före. För den skull tas krokadröjen fram.

Vinterkörslor

Krokadröj.

Skriv endast på denna sida!

Den bestod av två skrädda björkplankor, c:a 3 m. långa och en 12x20 cm. i genomskärning. De förbands baktill med en tvärså - löjen - som dobbades fast med pinnar. Framtill i plankorna borra- des tvenne hål, genom vilka trädde två uppstående pinnar i för- löparen, som på så sätt blev vridbar. Sen gällde det att köra hen årsvein. Denna bestod dels av lövve', d.v.s. de träd som fälldes på hösten, när man högg löv till får och hästar, dels s.k. "snetfällve'", d.v.s. den ved som blev över, när man brände fällor. /Därom mera senare/.

Från utängarna körde man hen hö och löv, som förvarats i ängala'er, byggda av rundstockar, infogade halvt i halvt.

När så kvällen kom, var man ingalunda färdig för dagen,

Kvällsarbete
/hemslöjd/

utan arbetet fortsattes inne i stugan. Runt den stora öppna spisen satt husmor med döttrar och pigor och spann ull och lin, under det att karlarna höll på att snickra och slöjda på "bortre tiljemötet", d.v.s. den del av golvet som är närmast dörren fram till en skarv i golvplankorna, ungefär mitt för spisen. Där "talde å krötade" de skedar, kastskopor, trägrepar, "skojler" /skyfflar/ och mycket annat, som kunde behövas i ett hushåll. Skyfflarna gjordes alltid av al, och lyckades det bra, så att det blev en fin skyffel, användes den till att ösa säd med och kallades då "drösaskojel". Men så kunde det också hända, att man släpade in ett par björkplankor och gjorde sej en kroka-dröj. Jag glömde visst att nämna att man på sina håll använder

krokadröjen den dag som i dag är.

Ljus fick man huvudsakligen från en stor flammande brasa i den öppna spisen. För övrigt fick man lysa sej med stickor, ett arbete som sköttes av barn och gamla, som inget annat kunde göra.

Belysning.

Man var mycket noga med att få prima spingestickor. Först gällde det att ute i skogen söka opp en bra "spingefée", som var rakklugen och inte vind. Det undersökte man genom att hugga en "frosta" i stammen. "frosta" eller "fresta"; fresta=försöka/ Strax vid roten gjorde man med yxan ett hack eller en skåra rakt in i stammen/vinkelrätt mot den samma/ , en halv meter ovanför gjordes ett likadant hack, varefter biten däremellan bröts

Tillverkning
av spinge-
stickor.

loss. Var den då rakkluven, passade furen bra till att göra spingestickor av, varför den fälldes. Detta arbete utfördes endast med yxan, ty någon timmersåg hade man inte. I vår skog har vi än i dag furor med sådan frosta i.

"Där har di huggit frosta," sa far, när jag frågade honom vad det där hacket betydde.

När furen var nedhuggen och hemkörd, "skörades" den i klumpar, som var 5 kvarter långa /60 till 70 cm./. Det tillgick på så sätt, att man högg et rakt "skör" rätt in i stammen och ett "slantskör" snett emot detta, så att den ena snittytan blev plan, den andra sned. Klumparna höggs sedan i "klåvar" eller "klövar", först mitt itu, sedan i fjärdedelar och så i åtton-

delar, stundom ännu mindre, varefter såväl bark som kärna höggs bort. Var trädet fruset, sattes bitarna "till lakes" - till upp-
tining - i spisen eller oftare i lagårn.

Sedan tog man in dem i stugan och "kloftade" dem i tumstjocka jämbreda bitar, som lades i en hög på golvet, och slutligen spingades de. Var det bra och lämpligt trä, behövde man endast lossa lite med kniven i ena ändan, sen kunde man ta med handen om stickan och rycka till, så lossnade den helt och hållet. Stickorna buntades i kärvar. Man tog så många som rymdes i ett stort "karlaspänn" /mellan båda händernas pekfinger och tummar/ lade dem opp i knäet och surrade om en mjuk sticka.

Spingekärvarna sattes sedan ut utanför södra stug-

väggen för att sommartorka, och det betraktades som en viss heder att ha en lång rad välspingade stickekarvar utanför stugväggen. Innan de användes, lades de opp på ugnen och ugntorkades, och sen bevarades de på ett särskilt ställe, hos oss i en skrubb oppe på vinden, som vi kallade "kantoret".

På den tid, som jag här talar om, fanns det ju inga tidningar, utan man fick spörja nyheter genom andra. När skomakaren och skräddaren kom för att sy kläder och göra skor till gårdens folk - till varje jul skulle alla ha åtminstone något nytt plagg - berättade de vad som hänt och vad de hört i andra gårdar. Ibland kom det främlingar och gård-farihandlare -någon kunde be om hus över natten - och så be-

Aftonunder-
hållning.

rättade de om märkliga tilldragelser. Låt mej ge ett exempel. Det var en gammal gumma från Ljuders socken söder om Växjö och hon brukade gå till Kopparås, där hon hade släkt. Många nätter tillbringade hon hemma hos oss, och då kunde hon berätta om märkliga ting och tilldragelser. På en gård hade man sett ett varsel. Fyra män hade kommit och burit på nagon slags börda i ett vitt lakan, och en tid efteråt hade också en av sönerna i gården omkommit genom olyckshändelse.

Hemma hos oss brukade något av barnen få läsa ett kapitel ur bibeln högt, under det husfolket var sysslesatt med sitt arbete under de långa vinterkvällarna. Vi ha än i dag en gammal bibel med märken efter glöd, som fallit från lysestickan.

Så sjöngs psalmer och gamla sånger. Ett par, som far har lärt
mej, är dessa:

Denna härliga stad
borde göra mig glad
när jag hoppas få bo där en gång.
Där är alltid nytt år,
och en blomstrande vår,
allt förenas i kärlek och sång.

och

Vänner, o, vänner,
ack, låten oss älska varan,
Jesus oss känner,
krafter och styrka ger han.

Skriv endast på denna sida!

Hyddan hon lutar,
lutar att läggas på bär,
klockorna klämta,
snart står vagnen för dörr.

Kvinnornas vinterarbete var att väva. Det vävdes vad-
mal av ofärgad ull, sådan som den växt på "kürene" /fåren/, eller
också kardade man samman svart och vit ull till s.k. "kådegrått".
Ville man ha finare tyg, färgades vadmalen. En del färgämnen
köptes på apoteket, andra tillredde man själv genom att plocka
växter, torka och koka. Så användes stenamossa att färga brunt,
pile- och alebark till att färga rött, "hunnatjängsle" /hund-
kax/ till gult, ekebark till svart, o.s.v. Bressilja/svart/ och
kopparrök /vitriol/ köptes på apoteket.

Skriv endast på denna sida!

Vävning och
färgning.

3064

Karlarnas arbetskläder var oftast av linne. Till varp användes "nuegarn", som spanns av det avfall som man fick, när linet häcklades. Till "övet" /inslag/ eller till att "öva" med användes "skättefallsgarn", som spanns av avfall vid linskäktning. Vadmalskläder användes endast på söndagar och vid högtidliga tillfällen.

Karlarnas
arbetskläder.

Friländ
Hälsingborgs m.

- 13 -

3064

{ O. Linder
M. Larsson
1931.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Förr i världen hade man ingen avsättning för sin skog. På sin höjd kunde man få en 12, 16 skilling för en fullväxt fur. För att få någon inkomst, brukade man här i trakten bränna bokaska. Det tillgick på följande sätt. Man kapade ett visst antal bokar, rullade samman stockarna i högar, stoppade in torrt ris här och var och tände på. Askan samlades sedan opp och forslades till ett askbruk, där den såldes tunne- eller skäppevis. Vid askbruket förädlades askan till pottaska, kalcinerades/. Det låg ett sådant askbruk här oppe vid Björkeshult, och än i dag ligger där kvar en stor hög av avfallsprodukter. De såldes annars till gödningsämnen. Det kunde också hända, att fattiga människor brändemyrstackar och sålde askan, men det ansågs som en i viss brottslig handling och skedde i smyg.

Skriv endast på denna sida!

Askbränning.

En annan vintersyssla var att ta opp myrmalm ur sjöarna. De redskap, som då användes var en malmraka och ett malmsåll, fästade vid långa skaft, samt en isbill. När man sökt ut en plats, där man kunde förmoda att det fanns malm, högg man hål i isen och sänkte ner sållet på botten. Sedan gällde det att med rakan känna efter, om det fanns någon malm och i så fall skrapa ihop den i sållet. Det var ett besvärligt arbete, för ofta träffade man bara på stora kullerstenar, och där var det inte så lätt att raka ihop malmen, om det nu fanns någon där. När sållet var fullt, lyftes det opp, och malmen slogs i en hög på isen. Den kördes sedan till något järnbruk, här i trakten till Torps eller Ohs bruk. Där fick man också avsättning för det träkol, som man kolat under vintern.

Skriv endast på denna sida!

Ta opp myr-
malm.

Så arbetade man också på att förbättra sitt jordbruk. Man körde bort odlingsrör från gårderna och la stenen, antingen i stenvägar eller oregelbundet uppkastade stenhögar, s.k. "stenrössa", eller också körde man ut dem i sjöar och mossar. När det gällde att göra nyodling, hände det ofta, att man "lejde bort schaktet" till stugornas folk. Då mättes det upp ett skäppeland /1/6 tunnland/ - stundom räknade de 16 famnar i fyrkant, men det blev lite mer än ett skäppeland, och så skulle den, som åtagit sig arbetet ta bort träd och buskar, bryta upp stenar och stubbar samt vända jorden. Stenen lades i högar /ku'ades/ och kördes sedan bort på vintern. Det senare kallades att rensa schaktet. En gång lät farfar schakta upp ett stycke, och det

Nyodling.

lejde han bort till två bröder Lindberg, Anders och Kalle. Anders var mycket arbetssam, men Kalle var slö. Då var det bland annat en hel del träd, som de skulle gräva opp med roten. Ja, de arbetade och plitade en dag utan något särskilt stort resultat. Så på kvällen säger Kalle till Anders:

"Får jag några skilling för mitt arbete i dag, så får du överta hela arbetet själv."

Ja, det blev oppgjort. Men så på natten blev det en våldsam storm, och den vräkte ner de flesta träden. Då ville Kalle åter dela arbetet, men det fick han då inte.

7 / Allt emellanåt gjorde man en stadsresa, då man sålde spannmål, särskilt korn, som betalades ovanligt bra för den tiden, vidare fårkött, talg, ost och smör, ja, t.o.m. torkat asplöv, som användes att fodra hästar med. / Då kunde det också vara någon, som passade på att skicka med en orre eller tjäder. / På den tiden snarade man ofta fåglar, fast det troligen var förbjudet. Men man fann på råd. En "rullaspeta", som användes, när man harvade garn, rödglödgades i elden, och med den stack man sedan fågeln på några ställen för att imitera märken efter haglen. / Vidare såldes skyfflar och kvastar. I stan köpte man sedan salt och vad man kunde behöva.

Stadsresor.
/torgföring/

3064

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

På senvintern skulle man också hugga "fälle". Var

Hugga och
bränna fällor

det på vattensjuk mark, kallades det "sy'efälle", men sådan lämpade sej ej att bränna, utan fällan måste ligga på höglänt mark.

Det som kunde användas till gärdslä och staver höggs upp och kördes bort, resten fick ligga kvar tills fram i augusti, då fällan brändes. Därvid fick man ofta ta grannarna till hjälp, ty det gällde att vakta elden, så att den inte spred sig utanför fällan. Sedan ris och kvistar brunnit upp, rullades och släpades stockar och större grenar, som ej brunnit upp, åt sidan och skränkades upp till hägnad runt fällan. Stubbar och stenar fick vara kvar, men överblivna kvistar krattades bort.

I september såddes höstråg i askan, som dessförinnan

Fällan besås
med höstråg.

jämnats till och brett ut över hela fällan. När rågen var utsådd, krattades den ner i den jordblandade askan med en kratta, som tillverkades på följande sätt. Man valde ut en unggran, mycket kvistig nertill på stammen. Den kapades tätt vid roten och kvistades av så när som på ena sidan nertill, där kvistarna lämnades kvar och skuros av ungefär en dm. från stammen, så att man fick en kraftig "borste" i storändan på granen. I smaländan slöjdade man till ett handtag, och sedan var det att busa och raspa i jorden, så askan yrde. Men det var ett tungt arbete.

/ i s.k. latbänkar /
/ Året efter det man skördat råg, satte man potatis.
Det tillgick på så sätt, att man la potatisen på marken och sedan hackade man opp en torva av lämplig storlek och la över varje po-

Sätta potatis
i "latbänkar".

3064

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

tatis. Men det blev utmärkt god potatis, ja så god, att "fällepatis" nämndes som en läckerhet.^{x)} Ofta hände det, att tjuvaktiga personer stal potatis på fällorna, som lågo lite varstädes i skogarna. Det fanns nämligen mycket fattigt folk. / Fattigvården var inte ordnad som i våra dagar, utan barn och gamla, som inte själva kunde försörja sig, fick gå sockengång som det kallades. De gick då från ställe till ställe och var en eller ett par dagar på varje gård. Ibland när de kom, var de så fulla av löss så det drällde. Det hände mer än en gång att farmor klädde av barnen som kommo varenda trase, som de hade på sej, lät dem bada och gav dem sen nya kläder. Men nästa gång de kom igen kunde det vara likadant.

Offert, sid. 21.

De fattiga.
i backstugor-
na.

3064

Vid mitten av 1800-talet växte det överallt opp backstugor som svampar ur jorden. Det vet jag, för dels har far talat om vilka backstugor som kom till här i trakten och dels har jag gjort undersökningar i lantmäterihandlingar. Backstugornas folk hade svårt att dra sej fram, och även om de flesta försörjde sig med hederligt arbete kunde det vara sådana, som tillgrep snatteri för att kunna dra sig fram. /

Men låt oss återvända till fällorna. Tredje året plägade man så havre, och sen fick det växa gräs ett år, innan hägnaden togs bort och kördes hem. Det var det som kallades smetfällve'.

x fnto. fr. s 20

Småland
Allb.
Slättby
1934

- 22 -

3064

ypst. Olle Lervander
med Lervander
Atomg. 8, runt
Bee. A. G. Lervander
född 1888. Slättby

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Så ha vi kommit fram till vårfruda'n eller "varfedan" som man säger här i trakten. "Varfeda'skväll ska man lägga sej i ljusan kväll, så förer tranan ljus i säng," hette det. Det var inte bra att den kvällen lägga sej efter solens nedgång, för då blev man aldrig färdig med sitt arbete under det kommande året. Vårfrudagsnatten betraktades ~~också~~ som den första sommarnatten, men det hette också, att det var bättre att ligga ute den första vinternatten / vid Mickelsmässe / än den första sommarnatten. De gamla hade som märke, att frös det "varfenatten", skulle det frysa i 40 nätter därefter.

Vårfrudagen.
/talesätt och
väderleksmär-
ke/

På våren skulle man alltid fara på någon marknad och sälja eller byta stutar. Men därtill fordrades en hel del förberedelser. Man skulle t.ex. laga till ett "skak" att hänga på oxarna. Det kunde ske på olika sätt. Antingen gjorde man det av tvenne träslåar, ungefär 8 cm breda och 120 cm långa, av vilka den ena skulle ligga över nacken på stutarna, den andra hänga under halsen på dem. För den skull förenades de med två inre, fasta och två yttre, löstagbara tvärsålar. Eller också gjorde man "skaket" av en träslå, som låg över stutarnas nackar och hade tvenne bågar, "surka", som gick runt halsarna. Till bågar användes ett par böjliga grenar, som voro försedda med en "klack" i storändan. Grenarna trädde genom hål i träslån, böjdes runt stutens hals och trädde

Förberedelser
för marknads-
besöket.

Göra "oxa-
skak".

upp genom ett annat hål, varefter smaländan, "strunten" böjdes om i en ögla, stacks ned i samma hål igen och kilades fast med en träkil. /

/ Så behövdes det tömmar och rep, och de flätades av lindbark /linnebark/. Tillverkningen försiggick på följande sätt.

I savtiden skar man av toppskotten på lindar, kvistade av dem och drog av barken. Med en skarp kniv skar man en långsgående skåra och fläckte sedan opp barken åt sidorna. När man kom till en kvist var det öppna lite med kniven ett stycke opp på kvisten, så att man fick barken på hela grenen i ett sammanhängande stycke. Sedan kunde barken beredas på tvenne sätt. På en del bark tog man omedelbart bort ytterbarken och det kallades att "rösa"

Tillverkning
av bastrep.

basten. Man lade barken över pekfingret, tryckte ned den med tummen samt skalade så av ytterbarken,/"rössmet"/ som kastades bort. När man fått en barkflänga färdigskalad, slängde man med en knyck ut den utefter marken, så att till sist alla kommo att ligga i en hög. Denna vek man ihop på några ställen, surrade ett bast om och hängde sedan opp kärven till torkning. Den sortens bast kallades "rössmebast". Men så kunde man också göra "rötebast". Då buntade man ihop barkflängorna med ytterbarken på till en kärve och sänkte ned denna i en sjö, källa eller något vattendrag samt körde genom kärven och ner i botten en stake, för att kärven inte skulle flyta opp. Så fick den ligga någon tid och röta, och när rötningen fortskridit tillräckligt långt - det fick man under-

söka då och då - togs barken opp. Då var den slemmig och otrev-
lig och nu behövde man endast dra barkflängan mellan tummen och
pekfingret för att ytterbarken skulle lossna. Nu hade också fib-
rerna mjuknat, så att man kunde lösgöra den ena papperstunna
fiberremsan efter den andra från barkflängan. När man rötade
basten måste den hängas opp på en stång och torkas, innan den
åter buntades ihop. De rep, som flätades av "rötebast", blevo
alltid mycket mjukare och smidigare än de, som flätades av "röss-
mebast", men ej så starka.

3064

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

27

Nu hade man både tömmar och "skak," men det gick inte an att utan vidare lägga "skaket" på ett par otämjda stutar. Dessförinnan måste de vara "lé'etanda", d.v.s. vana att ledas vid hornen. När de det var, fick man så småningom lära dem att bära skak. Den störste och kraftigaste stuten sattes till höger och kallades "frá'en", den klenare sattes till vänster och kallades té'en. Allt efter storleken betecknade man stutarna på olika sätt. Så t.ex talade man om stutar som var $9\frac{1}{2}$ kvarter eller "hal'tina kvarter" som man sa. De kallades också "hal'tina kva'teringar". Sen kom de som var 10 kvarter /tiekvateringar/ "hal'el'te"/ $10\frac{1}{2}$ / kvarter, 11 kvarter, "hal'tol'te" / $11\frac{1}{2}$ / kvarter. De som var större kallades ej stutar utan oxar. I stället

Tämja stutar.

Hur stutarna
benämndes.

3064

för tolvkvarteringar sa man vanligen trealnooxar. Herrgårdsoxarna kunde vara ända till 13 och 14 kvarter och t.o.m. därutöver.

Nu gjorde man vanligen så, att man sålde ett par oxar och köpte ett par som var mindre. På så sätt fick man lite pengar kontant. Tidigt på morgonen börjades köpslåendet ute på fäbacken, och då var det att syna och prata och pruta och stå i. Då kunde det låta:

"Va kosta di oxa?"

"Tvåhundra reksdaler."

"Dä ä fö' mö'e. Hade bara te'en va't som fråen, men han ä klyvder för långt opp", o.s.v.

Ibland kunde man kivas om en femma, men så kunde den

På marknaden

Byta stutar.

ene säja:

"Ja, då river vi femman mitt itu då."

"Ja, kör te! Slå på det!"

Varje affärsöverenskommelse bekräftades med ett handslag, och det gällde som både skrivet och sagt. Sen skulle det bjudas på livköp,

"Den som pengar får,

han skall livköp bestå," hette det. På den tiden fanns det inga kaféer, utan innan man for hemifrån hade man packat ner mat och brännvin i ett matsäcksskrin, och sen bad man den man ville bjuda komma till vagnen och låta sig väl smaka. (Det var också en sed, att flickorna skulle bjuda sina

3064

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

pojkbekanta på mat, smörgås och pannkaka, och i stället bjöd pojkarna på vin. Det var också ett visst nöje för pojkarna att kvällen före marknadsdagen gå omkring i byn och kika in i fönstren och se, vad flickorna lagade till för gott.

Det kunde var någon som inte hade mer än en stut att sälja, men det kunde gå bra, för om det var någon, som inte kunde få fatt på ett par stutar, som han tyckte passade honom, kunde han udda ihop ett par.

Det är märkligt hur godtrogen man kunde vara förr, eller kanske snarare hur fast man kunde lita på varandra. Ett handslag var tillräckligt för att en affär skulle anses oppgjord och gällde lika mycket som en skriven och bevittnad över-

Affärsöverens-
kommelsen.

enskommelse. Det var högst sällan man betalade kontant, utan man gav handpengar och bestämde att då och då, t.ex. vid nästa marknad eller vid "hellnamässe" /allhelgonadagen/ eller "kynnelsmässe" skulle man träffas där och där, t.ex. vid en viss stentot på marknadsfältet eller vid kyrkan, och då skulle pengarna betalas. Och i regel stod man för vad som var överenskommet, även om det här och var fanns en, som man måste se upp med.

En gång var farfar på höstmarknad, men han hade inte tänkt köpa några kreatur, utan gick bara gatan utåt och tittade på dom. Då stod där en bonde och bjöd ut en ko, och hur det var kom de att resonera, och bonden blev envis och ville att farfar skulle köpa kon. Det slutade också med att han gjorde det. Vid

Farfar köper
en ko.

den tiden var det vanligt att slakta en ko till jul om det var något till bonde, och den som då inte hade någon ko att slakta, köpte sej en.

"Du kan ta och le opp kon till vagnen, here," sa farfar till far, som var med, och sen kom han överens med bonden, när kon skulle betalas, och så skildes de åt.

"Jag förstår inte sa farfar," när han kom hem, "att jag glömde fråga, vad karlen, som jag köpte kon av hette och varifrån han var. Men troligtvis var han från Lekaryd efter talet att döma."

Det gick någon tid, men så en söndag sa farfar till far:

"Gå till Lekaryds kyrka och ställ dej vid dörren när folket går in, så får du se, om du inte träffar på den vi köpte kon av. Här har du pengar, så kan du betala henne, fast det blir då tidigare än vi kommit överens om, så han får slå av 16 skilling."

Ja, det gjorde far, men han kunde inte få sym på den han sökte bland kyrkfolket. När så tjänsten var slut, gick han ut lite i förväg och ställde sej vid dörren igen. Då var det en släkting som fick syn på honom och undrade, hur det kom sej, att far var vid den kyrkan.

"Jo," säger far, "det var så att far köpte en ko, men så glömde han fråga den han köpte henne av, vad han hette och varifrån han var, men han trodde det skulle va en Lekaryds-bo,

och nu skulle jag betala honom. "

"Ja, då tror jag att jag kan hjälpa dej med lösningen av den gåtan," sa fars släkting. "Johan på Lunket var på Møheda marknad och sålde en ko, och jag frågade honom, vem han sålt henne till. Ja, det vet jag inte, sa han. Jag glömde fråga vad han hette, men att jag får betalt för kon det är jag inte rädd för, för den som köpte'na såg så redig och ordentlig ut, så det har ingen fara."

Sedan följdes de åt opp till Lunket. När de kom in, låg gubben på soffan i köket.

"Nu kommer jag med köpmannen till din ko," sa fars släkting.

"Jaså," sa gubben, "ja, att jag skulle få betalt det visste jag väl."

"Ja, far har skickat med pengar," sa far, "men han säger, att när I nu får dom tidigare än överenskommet var, får I slå av 16 skilling."

"Nähä," sa gubben, "det gör jag inte."

"Ja, då tar jag pengarna," sa fars släkting, "och när så tiden kommer, att I ska ha dom, kan I komma och hämta dem hos mej."

"Då först var gubben med på att slå av 16 skilling.

Men å andra sidan fanns det ju sådana, som bara sökte Hästskojare. lura och bedraga, men då reste man gärna till en avlägsen marknad. Det var särskilt i fråga om hästaffärer. Oppe i Skillings-

ryd var det en gång en karl, som hade en gammal hästkrake, som han ville byta mot en ordentlig häst. Då lät han sin son hålla hästen och gick sen och sökte opp en gubbe, som han tyckte såg enfaldig ut.

"Häroppe står det en pojk, som är lite enfaldig," sa han till gubben, "och han har en häst, som inte är så dålig. Vill I ge mej fem kronor, så ska jag hjälpa er att byta eran häst mot hans."

Ja, det var gubben med på, och det slutade med, att pojken skulle ge fem kronor emellan på hästarna. Men den femman fick fadern sen igen av gubben och dessutom fick han en bra mycket bättre häst än sin egen.

En tid efter marknaden kunde det hända, att en släkting från grannsocknen kom på besök för att höra efter, hur det hade gått på marknaden. Träffades man utomhus, tog man sällan varandra i hand, men så fort man kommit innanför dörren, hälsade man, även om man gjort det utanför.

Det kommer
främmande.

"Guss fre härinne och tack för sist," brukade man säga.

"Ja tack," svarade far i huset, "stig framöver," och så sattes det fram en stol mitt på golvet i stugan. När det bjöds på mat, satte man sig sällan till bords, utan det bjöds "mat i hand".

I slutet av mars eller början av april höggs årsveden av den lövved och smetfällevädd, som körts hem under vintern. Den skulle helst vara färdighuggen till påsk. Såg användes inte, utan man "skörade" av stockarna med yxa. Det var två man om varje stock, en fullvuxen karl vid storändan och en pojke vid lilländan. / Småpojkar kallades vanligen "kullsingar", tills de var bortåt åtta år, och sen "halvhullsingar" mellan åtta till nio mot fenton, sexton år. /

Vedbodarna hade man vanligen icke, utan veden lades under bar himmel med den rakhuggna sidan utåt. Samtidigt som man högg årsveden tog man vara på ämmen till redskap, som man ville tillverka under året, t.ex. ämne till en "å'evise"/så

Ärsveden hugges.

Ta vara på
ämmen till
redskap.

Milank
Ulles
Tätthos
1931

- 39 -
Olofsson
Ante Larsson
3064
född 1886 i Sjöberg
Slättby

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

L. Larsson

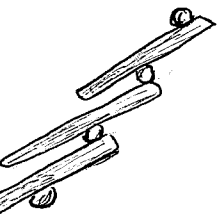
kallade man huvuddelen till ett årder/, "å'eöen" /åderöron/, plankor till krokadröj, skackelvirke, ämne till "risteklynna" /högaffel helt och hållet av trä/ till slaga: "slajedrunsen och hånnelen" o.s.v.

/ När vi talar om ved kommer jag att tänka på, att de förr i världen kunde göra tak av vedträn. Farfar talade om, att han kom ihåg ett hus här på gården, som var täckt med vedträn. På takstolarna voro fastspikade horisontella slänor, s.k. "bjuråsar", och mellan dessa placerades vedträna, så

att de stuckos under en övre och vilade mot en undre. I Vagnsnäs fanns det en ängala'a, som var täckt på samma sätt, men det är det sista hus här i trakten som far minns, och det är nu 75 år sen.

Skriv endast på denna sida!

Vedträn till
taktäckning.

Även riset höggs sönder och lades opp i la /la'ades/.

Lägga ut va-
sar.

Det ris som blev över, sedan fåren betat av lövkärvarna, hackades

sönder tillsammans med färskt granris och breddes under senvin-

tern ut mellan lagård och gödselstad till en s.k. vase. Efter

ett eller ett par år hade riset ruttnat, och då hävdes det på

gödselhögen. Det kallades att bryta vassen och skedde någon gång

Vasen brytes.

på senhösten. En liknande vase fick tjänstgöra som avträde,

för något "hus" byggdes inte på den tiden. Den kallades "sope-

"Avträdet"

dyngan" och hade sin plats ända framme vid stugan, vanligen på

baksidan men ofta ut mot vägen. Ibland fanns där en stång att

sitta på, och det var inte ovanligt, att när det kom någon på

besök, han först besökte den platsen, innan han kom in och hälsade.

Så sent som 1898 såg jag en sådan "sopedynga" i Stensbro.

I mars brukade man ställa till med storbak och baka så mycket bröd, att det räckte tills ända fram i juli eller augusti. För att brödet skulle hålla sig bättre, grävdes det ner bland säden i sädesbingarna.

Marsbak.

Småland
Väst
Kättby
april 1931

- 42 -

3064

Med. alle G. and
N. E. E. E.
Den 20 af Må
född 1886 i Småland
Kättby

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Veckoräkning

Den 6 april gick "veketalet" in, och då tog bonden fram almanackan och antecknade de olika veckorna, först den 13:e, så den 12:e, 11:e o.s.v. På bestämd tid och i bestämda veckor skulle de olika sädesslagen sås, och det höll man på så strängt, så att även om väderleken hade tillåtit, att man gjort det tidigare, väntade man tills "den rätta tiden" kom. På hösten hade de gamla en liknande "vekeräkning", men den hade ej så stor betydelse. Då började den 13:e veckan med 6 okt.

3064

När vårarbetet började, fick hästen lite av julabrödet, som sparats just för det ändamålet. Det skulle ha lycka med sej.

Såkaka och
såtecken.

Ja, så hade de gamle sina väderleksmärken och såtecken. När luften glimrade - så som den kan göra ibland på våren - var det lämpligt att så.

"Korn skall man så, när jorden är som aska, så får man skära, så det braska," hette det.

Som regel för, hur tätt man borde så kornet, gällde, att det skulle vara tre korn i ett oxafjät.

Potatis var det lämpligt att sätta på den dag, som i almanackan bär namnet Peregrini, linet borde sås Karolinadagen och bondbönor på Beda.

3064

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

När bonden gick på sin åker och sådde, kunde det någon gång hända, att det kom en virvelvind farande och virvlade opp säden i såmåttet. En sådan vind kallades här i trakten för "väevinne". De gamle hade för sej, att det var trollkäringar från Norrland, som for ut i sådana virvelvindar för att skaffa sej "såasä" /säd till sådd/. Det berättas om en soldat som gick och sådde och råkade ut för en sådan "väevinne". Han tog opp sin kniv och kastade rakt in i vinden, och då rådde inte käringen med att ta något, men kniven var spårlöst försvunnen. Flera år därefter kom soldaten in på ett ställe oppe i Norrland och då fick han se sin kniv ligga på bordet. Då undrade han, hur i alla tider de hade fått fatt på den, och

Trollkäringen
som kom i en
"väevinne" o,
och stal säd.

då sa käringen på stället:

"Den kastade du i låret på mej en gång, när jag
var ute och samlade "såasä". Det var inte snällt av dej."

"Ja, hade du låtit bli att ta säd från mej, hade
jag inte kastat kniven i låret på dej," sa soldaten.

"En kall och blåsande vår

bådar ett gott sädesår,"

hettar det. Om göken hade man också en del talesätt.

"Göken kom i ti'ne /veckan/

å gal i ni'ne."

"Gal göken på bar kvist,

så blir det foderbrist."

Det hade olika betydels, från vilket väderstreck man hörde göken gala, enligt följande ramsa:

"Norr - nö'

öster - dö

sö'e - sä'e

väster - glä'e."

Skriv endast på denna sida!

Väderleksmärke

Mellan vår och slätter brukade man syssla med att göra i ordning linnebast och flå näver, och skulle man bygga något, passade man på att göra det nu.

När man skulle flå näver sökte man upp rakvuxna, slätbarkade björkar, glasbjörkar. Med en kniv gjorde man en rispa längs björkens stam - inte för djupt utan endast genom det yttre höljet. Då kunde det hända, att barken öppnades av sig själv och var lätt att ta av. Det kallades "grant näverfläng". När man fått tillräckligt mycket, la man det i en höbåga och bar hem det, Nu var det viktigt, att näverstyckena lades ordentligt, så att inte barken snurrade sej. Ovanpå lades några bräder med stenar på som tyngd. Ja, på samma sätt

Arbetet mellan vår och slätter:

Flå näver.

3064

flår man näver än i dag. Nu för tiden användes den till taktäckning under torven på bastor, ty på andra hus brukar man knappast lägga torvtak. Förr i världen betalades det 50 öre pundet /8½ kg/ för nävern. /

När man byggde hus förr i världen var man inte så noga med grunden som nu. Den lades inte i förväg, utan när snickarna eller byggekarlarna kom, placerade de ut fyra hörnstenar, på vilka syllstockarna lades, och sen plockade de in pallningar/stödjestenar/ här och var.

Brast det i fråga om stengrunden, så var virket så mycket bättre. Till fotträd användes kraftiga ekesyllar, och sen timrades med liggende timmer. Taket gjorde man stundom med

Bygga hus.

av tätliggande bräder och med bräder över varje skarv .Det kallades "bräapulve" och var mindre vanligt. Vi hade en lagård här på gården, byggd 1854, och halva taket på den var belagd med handkloftade stickor. Det var en gubbe i Förebergs-skogen, som hade gjort dem, och sedan hade farfar på en krokadröj kört dem ut till vägen. Stickorna fästes medelst graneraftar, som spikades fast med hemnasmidd 5-tumsspik. Till raftar användes unggranar, vars ena sida gjordes plan på det sättet, att man med en yxa högg bort halva stammen, under det att granen ännu stod på rot. På så sätt kom ju endast halva granen till användning, ty den andra hälften höggs och täljdes bort.

Kvinnorna voro inte heller arbetslösa. När enebären voro mogna, var det att ge sej ut med ett "bosåll" och plocka. "Bosåll" var ett såll med tät botten antingen av väv eller flätat träverk, och det användes bl.a. vid hemkvarnarna. Andra slags såll var "knypplesållet", som användes när "knypplet" /linfröna/ skulle rensas, samt grynsåll av olika storlekar. Att plocka enbär tillgick på följande sätt: Man satte "bosållet" på marken, böjde en enegren med bär ner över sållet och slog på grenen med en pinne tills bären lossnade. /- Dessutom vävde de sommartyger, rutade och randade opp färgrika mönster.

Kvinnornas
arbete:plocka
enebär och
väva.

Så nalkades påskan. Jag tror, att begreppet helg och helighet var något helt annat för den tidens människor. Åtminstone gjorde de mycket mer av högtiderna än vad nu är fallet.

Dagarna i dymmelveckan hade liksom nu särskilda namn. Här kallade vi dem blåa, måndag, vita tisdag, dymmelonsdag, skära torsdag, långa fredag påskalördag och påskdagaen.

På skära torsdag fanns det de som hade en del kusslerier för sej. Jag vet inte om det var folket här i trakten, men jag hörde talas om en kvinna, som flyttat in från en annan socken, att hon hade gått ut skära torsdags morgon och ropat:

"Så långt som detta ropet höres, är sanket mitt!"

Sen menade man, att hon kunde mjölka mer än hon hade rätt till.

Skriv endast på denna sida!

Påskan

Dymmelveckans
dagar.

Skäratorsdags
sed.

3064

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12
Här i trakten var det sed, att man skulle gå till kyrka Aneboda på långfredagen, särskilt ungdomen. Det var en formlig folkvandring till Aneboda den dagen, så alla hade då inte fått rum i kyrkan, om de velat, men många gick dit endast för att träffa ungdom. Ofta blev det gräl och oväsen utanför kyrkan, ja ibland urartade det till formliga slagsmal.

Frös det natten till påskdagen, skulle "skadefrosten" frysa bort, trodde man, d.v.s. då skulle det inte bli några farliga frostnätter det året.

Påskdagsmorgonen dansade solen på himlen i glädje över Kristi uppståndelse.

Gå till Aneboda kyrka
långfredagen.

Skadefrosten
fryser bort
natten till
påskdagen.

Solen dansar

Under våren skulle alla skaffa sej en gris, som "Ta-grisen".
slaktades till jul. Många fattiga var det, som födde honom
nästan bara med ett slags blad, som här i trakten kallas "bläcken"
/kalla/. Därigenom fick ju grisen för lite mineralämnen i sig
och ville gärna rota och böka i jorden. För att hindra det, bru-
kade man sätta en ring i trynet på honom eller blott skära ho-
nom i trynet. Ofta hade man ej något svinhus utan gjorde av
liggande gärdssle en hytta, som under vintern täcktes med ris,
mossa och torv. Att köpa sej en gris på våren kallades att "ta
grisen" och det skulle ske tidigt på morgonen. Farfar hade
en kund oppe ifrån Åboda som hette Jösse, och han kom alltid ti-
digt, innan någon stigit opp och valde ut åt sej en gris. När

man sedan vaknade och tittade ut genom fönstret, satt Jösse alltid på en kubb och väntade. Den som köpte en gris, skulle alltid bjudas på mat, och han skulle äta mycket för att grisen skulle få god matlust och trivas bra på det nya stället. Grisen vägdes och betalades efter skålpund. 3 daler skålpundet eller marken var priset så länge far minns.

I fars barndom hände det, att man körde grisar i drift ända nere ifrån Skåne. En var det, som brukade ligga hos oss över natten, och då kärdes grisarna in i lagårn över natten.

Småland
Allbo län
Slättby
Uppst. år 1931.

- 55 -

3064

Uppst. av Calle Levanon
Martin Larsson
Ber. av A. G. Nilsson
f. 1886 i Slättby
Slättby

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Så nalkades slättern, och då var det att göra slätter-
tyget i ordning, laga gamla "höbojer" och göra nya, "skäfta och
tinna opp" räfsor, d.v.s. sätta pinnar och skäft på räfs huvuden,
o.s.v. "Höbojer" gjordes av enebågar och bastrep. Bågen sveddes
över eld och drogs runt ett träd för att fin form. Här i trakten
användes ganska mycket ett slags klumpiga liar, som kallades
"hallänningar", men man hade ju också hemmasmidda liar.

När höet bärgades på utängar bars det i "höboja" in i
ängalador. Hemikring stackades det, och det tillgick på följande
sätt. På marken la man en s.k. "slöe". Den liknade i det när-
maste en vanlig krakstör, men var spetsad utan trubbig i båda
ändarna. På båda sidor om "slöen" lades ris av björk eller hassel

Slätterarbe-
tet.

Stacka hö.

med storändarna utåt och med toppändarna över sloen /slóeris/. På denna botten lades sedan höet. Det räfsades ihop i strängar, drogs sedan ihop mot foten, varefter man tog famnen full och bar det till stacken. Högaffel användes inte. Det skulle vara 24 fång, eller "fängner" som man sa, till en stor höstack. När höet skulle in, tog man "ett sim", ett snöre eller rep, och surrade fast det vid ena ändan av sloen, kastade det sedan över stacken och drog åt runt om den andra ändan på sloen. Därefter band man det kors och tvärs över stacken och vid bottnen runt storändarna på kvistarna. Slutligen bands det i spiral runt stacken, och sen kom inte höet någonstans. Så kördes hela stacken in, i äldsta tid på krokadröj, längre fram på vagn.

Först senare började man göra höhäckar eller "kanisser" som man kallade dem i början.

Slåttern borde vara avslutad innan "Brynolan" eller Brynolf, för efter den dagen gick det inte så bra att bryna lien, menade man. Själva avslutningen av slåttern kallades "att ta haren" och då hurrade man kraftigt. När man slutat slåttern skulle det vara lite gillevuret, och då bjöds det alltid på slättergröt eller "vitan gröt" som man sa. Till gröten skulle det rimmas, och då passade karlar och fruntimmer på att ge varandra pikar, så att det ibland kunde va ganska spänt dem emellan.

"Ta haren"
och slätter-
gillet.

"Denna gröten är kokter för dem som ha slå't,
och inte för dem, som ha latstocken dra't,"

kunde någon av karlarna säga, och det var ämnat som en pik mot
fruntimren, som fört räfsan. Men då kunde ett fruntimmer svara:

"Denna gröten är kokter för oss som har räfsat och
stäckat,

och inte för er, som har suttit vid brynet och bekat."

Då gällde det för hufvudern att stifva fred, och då kunde
han t. ex. säga:

"Denna gröten är kokter i en gryta och inte i en så,
och nu ska ni ha tack alla som hjälpt till både att
räfsa och slå."

Grötrim.

Efter slåttern höggs löv till får och hästar, och fick Lövhuggning.
man inte plats med det i ladan, lades det i högar, s.k. ässjor.
Kring en upprest stång eller kring ett träd lades lövkärvarna
i en rundel med storändarna utåt, det ena lagret på det andra.
toppen täcktes med granris.

Så kom skärden. Omkring 1870 kom den första mejlien till Skördearbe-
användning här i trakten. Dessförinnan skars all säd med skära.
Det var fruntimmersgöra, och var gården stor, fordrades många
"skjura-käringer", som de kallades. En 12-skillling om dagen
var den stående dagslönen, och så sent som 1900 var det en
gumma nere i Klasentorp, som inte ville ha mer betalt. Hon ha-
de samlat alla tolvskillingar, som hon tjänat på det sättet

3064

så hon hade en låda full.

Det var mycket arbete och vidlyftiga förberedelser till julen. Tröskningen, som alltid skedde för hand med slaga, skulle, om det var bra, vara avslutad till julen. Min far brukade kasta den sista säden på julaftonens morgon. På den tiden var det att ge sej opp tidigt på mornarna. Klockan 4, ja, t.o.m. kl. 2 kunde arbetet på logen va i full gång. Belysningen var inte så märkvärdig. En del tände opp eld i en järngryta. Ett annat sätt var att holka ur en kålrot, fylla den med sådan skosmörja, som de använde på den tiden, en blandning av fett, vax och tjära, och sätta en veke i.

Skräddare och skomakare, som på den ti'n gick

Skriv endast på denna sida!

Julen och
dess förberedelser.
Tröskningen o.
belysningen på
logen.

Skräddare och
skomakare i
huset.

omkring i byn och arbetade, hade alltid mycket att göra till julen, för alla ville gärna ha något nytt i klädväg till julen. Så t.ex. brukade skräddarna få sitta oppe tills långt fram på natten med sitt arbete. Fotogenlampor voro ej gängse, utan de fick arbeta vid lyse från spingstickor. Då fick en sitta och hålla stickan, och när den var utbränd, tända en ny och kasta den utbrända i en kittel med vatten, som stod på golvet. Många lass med kvistfritt furuvirke åtgick varje år endast för detta behov. Till julen och även annars vid högtidliga tillfällen stöptes talgljus. Till julen stöptes alltid "Treklymiga ljus."

Två eller tre veckor före jul slaktade och bakade man. Ölet bryggdes endast några dagar före jul. Mältningen av maltet utfördes vanligen av husmodern och skedde i

Ljusstöpning

Slakt och
brygd.

bastan. På de ställen, där det fanns hemkvarnar, voro dessa före brygden i ständigt bruk, för på dem krossades malten. Humle användes mycket som tillsats till ölet. Till julen bakade man så mycket bröd, att det räckte ända till vårfrudan.

Strax före jul kom massor av fattiga och bad om om bröd, och det hade de bakat särskilda bröd att ge bort. På den tiden fanns det inget reglerat fattigunderstöd som nu. När julinköpen skulle göras, måste man företaga den långa resan till Växjö, ty några lanthandlande fanns ej på flera mil men gårdfarihandlare brukade gå omkring och sälja kaffe och socker samt kryddor. Deras lager var inte större, än att det rymdes i en låda, som de bar på ryggen.

De fattiga tigg
ga julmat.

Men man drack inte så mycket kaffe som nu. Ville man riktigt slå på stort, köpte man till jul ett skälpund kaffe och ett skälpund socker. Hela julinköpet gick bara på en 3, 4 kronor. De flesta julinköpen - förutom lutfisken - gjordes vid Thomasmesso, som var sista torgdagen före jul. "Thomasmessoda'ä dä märken i var sta," hette det. Julbrännvinet ansågs nödvändigt och kunde inte gärna undvaras ens i det fattigaste hem, och det kostade inte heller så mycket, 67 öre till 1 krona pr kanna.

Julinköp.

Till julen skurades å fejades i var vrå, och sen täcktes golvet med långhalm, som fick ligga kvar till julaftons morgon, då den togs ut och i stället friskt, nyhackat gränris

Julstädning

ströddes på golvet.

Julaftons morgon eller möjligen dagen innan gick soldaterna omkring och togo upp sin julakost, som utgjordes av en kaka med "sågel", ett ljus samt en kappe malt av varje rothållare. Men samtidigt blevo de ju bjudna både på mat och brännvin och det duktigt, för ingen ville va sämst.

På julaftonen skulle alltid juladuken hängas opp i taket, och den brukade hängas opp framme vid gaveln mellan de väggfasta sängarna. I rikare hem var duken av hel-
linne samt drällvävd.

Klockan 12 på julaftonen skulle allt arbete va lycktat . Då skulle julaskinkan va kokt och doppegrytan färdig.

Soldaternas
julakost.

Juladuken.

Julaftonen

På slaget 12 tog husfadern julasupen. Innan man slutade skulle det vara städat och fint både utom- och inomhus. På julbordet skulle gulosten och ölet va framsatt, och i ljusstakar och takkrona skulle det sitta ljus. Däremot användes inte julgran. Som bordsprydnad användes däremot i en del hem ett julträd eller äppelträd. Det bestod av en träfot. i vilket sattes en rund käpp. Vid denna fästes äpplen, i vilka kvistar instuckos, föreställande grenar. Foten kläddes sedan med papper och trädet hade sin plats på bordet. Där låg också barnens julhögar, en hög för varje barn och med ett äpple överst i varje hög.

Julbordet med
julträdet och
julhögarna.

På julaftonen skulle också julkärvarna

sättas opp, en havrenek och en kornnek. Ja, så skulle kreaturen även ihågkommas med bättre ströe och foder.

Klockan 5 tändes alla julljusen, som skulle brinna en stund, så att de blevo lätta att tända juldagsmorgon. Julbrasan borde helst bestå av färsk, nyhuggen björkved. I den aska, som blev av julbrasan, kunde man utläsa en del som komme att ske, området bleve dödsfall eller förökning av familjen o.s.v.

Klockan 7 brukade husfadern läsa julevangeliet för de församlade familjemedlemarna och då sjöngos några julpsalmer. När sedan kreaturen utfodrats, åt man kvällsmat. Till den fick man förutom bröd och öl, skinka, viter gröt och lutfisk. Man gick tidigt till sängs för att orka stiga

Skriv endast på denna sida!

Julljus och
julbrasa.

Kvällsmat.

opp och gå i julotta.

Under julkvällen gick en del gubbar årgång. Först skulle de då gå till kyrkan, där de hade en del ceremonier för sej, och sen gick de omkring i bygden, och då kunde de se, allt som skulle ske under det kommande året, såsom dödsfall, födelse och märkeliga händelser. Men när de var vid kyrkan fick de akta sej, så att inte glosson sprang mellan benen på dem, för då gick det illa. Här fanns en hel del gubbar som gick, Halte Sven i Mosshult var en och Petter på Häradsskogen var en. Halte Sven var full en julaften och låg på soffan. Men när den tiden blev, att han skulle gå, kände han att det ryckte i tröjan på honom. "Jaså," sa han, och sen gav han sig av.

Årgång och
glosson

Julnatten igenom skulle ett ljus brinna i stugan. Julottan
Tidigt på juldagsmorgonen skulle alla som kunde, både gamla
och unga opp och bege sej till julottan antingen åkande eller
gående. De som gick, brukade samla sej i större sällskap och
lysa sig med bloss. Att tillverka sådana tillgick på följande
sätt: Ur bastan hämtades en torr stång, som använts vid lin-
torkning. Med en yxa bearbetades denna stång några alnar ner,
så att den blev flingrig, och sedan kilade man fast torr
tjärved, som bands med trävidjor. Vid framkomsten till kyr-
kan kastades alla blossen i en hög på kyrkbacken, så där blev
ett väldigt bål, som lyste vida omkring.

Många hade brännvñ med sej till kyrkan, och

Tillverkning
av julbloss.

Oluf. Carander
Martin Carsson
Stenog. Skrant
han. as a S. Skrant
född 1883 i Svanberg
Stenog.

när man kom fram, bjöd man sina vänner och bekanta och önska-
de dem god jul.

Så fort gudstjänsten var slut och prästen sagt
amen, lagade sej alla i väg, och nu blev det en väldig kapp-
löpning mellan åkande och gående, för man trodde, att den som
kom först hem, han fick först inbärgat under det kommande
året. När man kommit hem från kyrkan och fått sej lite mat,
skulle man skrämna skator, för man trodde, att om man lyckades
skrämna några, skulle man bli lätt till arbete följande år,

Under juldagen skulle man ej göra några besök
utan hålla sig hemma.

Annandagsmorgonen samlades ortens manliga ung-
dom var och en försedd med en häst, och nu skulle man rida

Kapplöpning
från kyrkan.

Rida "Staffans
schoije"

"Staffans schoije". Vanligen kläddes någon ut med något ovanligt i klädeväg, t. ex. träskostövlar och en bikupehatt. Det fanns särskilda personer, som anlätades till det. Därefter gjorde man besök ute i bygden med den utkostymerade som för- riddare. Vart de kommo, blev de rikligen välfängnade med brännvin och "skötekringlor". Förplägnad en blev ofta så rikhaltig, att många föllo av hästarna. Därpå sk^ulle man gå till kyrkan och visa, att man varit karl för sin ha tt.

Från annandagen till trettondagen hade man sina gillen. Vid dessa vankades det inte så många rätter, men i stället så mycket mer av sovel och brännvin. Sedan gubbar- na fått sig några supar, togs långpiporna fram, å sen slog

Julagillen.

man sig ner och drog sina frieri- och jakthistorier.

Även ungdomen hade sina nöjen under julen. Man samlades hos varandra till gillan, där allt gick lustigt till. Kom man i större sällskap till ett ställe, drog man långdans in. Sen åt man och lekte jullekar, särskilt med nötter, och så dansade man danslekar, såsom "Nu är det jul igen," och "Anders Perssons stuga stod i ljusan låga," o.s.v.

Vid sådana tillfällen anlätades bygdens fiolspelare. De fick under hela helgen gå från ställe till ställe och spela på gillena, som varade nätterna ut, och ibland hände det, att spelmannen var så uttröttad, att han fram på morgonen somnade med fiolen i handen. Så hade han fått många

spelsupar och det gjorde väl sitt till.

Innan man skildes så gick en av pojkarna omkring med en hatt och samlade ihop spelpengar till spelemannen. Ingen ville va' sämre än den andre, och därför gav de flesta som den förste börjat ge. På så sätt kunde spelemännen för tjäna en 30, 40 riksdaler under julhelgen, och det var inte så lite i dessa tider ska jag tala om.

Överallt var gästvänligheten stor. Kom någon på besök under julen skulle han välfägnas, vem sen var, och smaka jul^lö^lt. Ingen fick gå utan att ha ätit åtminstone något lite, för annars "bar han ut julen."

Till nyårsdagen gjordes ej mer arbete än nöd-

vändigt var med kreaturens skötsel och så, men när trettondagen var förbi, ansågs också julen vara slut, och då var man inne i vardagslivet igen. Då tog fruntimren fram sina spinnrockar och började med spinningen av "Sigfridsmässo-garnet."

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Innehållsförteckning.

Sagesmannakort.	Sid.
Inledning	1
Vinterkörslor med krokadröj.....	2
Kvällsarbete, hemslöjd.....	3
Belysning.....	5
Tillverkning av spingestickor.....	5
Aftonunderhållning: berättelser och bibelläsning, sång.....	8
Vävning och färgning.....	11
Karlarnas arbetskläder.....	12
Åskbränning.....	13

	Sid.
Ta opp myrmalm.....	14
Nyodling.....	15
Stadsresor, torgföring.....	17
Hugga och bränna fällor.....	18
Fällan besås med höstråg.....	18
Sätta potatis i latbänkar på fällan	19
Backstugornas folk,,,,,,,,,,,,,	20
Vårfrudagen:talesätt och väderleks-	
märken.....	22
Förberedelser för marknadsbesök:	
Tillverka "oxaskak".....	23
Tillverkning av bastrep.....	24
Tämja stutar.....	27
Hur stutarna benämndes.....	27

På marknaden:

	sid.
Byta och sälja stutar.....	28
Bestå livköp.....	29
Flickorna bjuda sina pojkbekanta på mat, de bjuda på vin.....	29
Affärsöverenskommelsen.....	30
Farfar köper en ko.....	31
Hästskojare.....	35
Det kommer främmande.....	37
Årsveden hugges.....	38
Ta vara på ämnen till redskap.....	38

Vedträn till taktäckning.....	Sid. 39
Lägga ut "vasar"	40
Vasen brytes	40
"Sopedyngan".....	40
Mars-bak.....	41
Veckoräkningen.....	42
Såkaka och såtecken.....	43
Trollkärningen som kom i en "väevinne"	
och stal säd	44
Väderleksmärken.....	46
Arbetet mellan vår och slätter:	
Flå näver.....	47
Bygga hus.....	48
Plocka enbär och väva.....	50

Påskan:

	Sid.
Dymmelveckans dagar.....	51
Skäratorsdagssed.....	51
Gå till Aneboda kyrka långfreda- gen.....	52
"Skadefrosten" fryser bort nat- ten till påskdagen.....	52
Solen dansar.....	52
"Ta grisen"	53
Slätterarbetet.....	55
Hur man stackade hö.....	55
"Ta haren" och slättergillet.....	57
Grötrim	58

	Sid.
Lövuggning	59
Skördearbetet.....	59
Julen och dess förberedelser:	
Tröskningen och belysningen på logen.....	60
Skräddare och skomakare i huset..	60
Ljusstöpning, slakt och brygd....	61
De fattigas julamat.....	62
Julinköp.....	63
Julstädning.....	63
Soldaternas julakost.....	64
Juladuken.....	64
Dopp i grytan	64

	Sid.
Julbordet med julträdet och julhögarna	65
Julljus och julbrasa.....	66
Kvällsmat	66
Årsgång och glosor.....	67
Julottan.....	68
Tillverkning av jultrossor.....	68
Kapplöpning från kyrkan.....	69
Rida "Staffans schoije".....	69
Julagillen.....	70
Vardag igen.....	73.
Register	74-80.